

mph.sdcongress.ir

هشتمین همایش بین المللی
مدیریت، روانشناسی و علوم انسانی
با رویکرد توسعه پایدار

8th International Conference on
Management, Psychology & Humanities with sustainable development approach

رابطه خانواده به عنوان سرمایه اجتماعی با رفتار های مطلوب دانش آموزان

هادی بردباری (نویسنده مسئول)^۱، رسول خداپرست اول^۲، مصطفی صفری^۳

^۱ معلم، آموزش و پرورش اسکو bordbarih@gmail.com

^۲ معلم، آموزش و پرورش تیمکمه داش rasoul.kh2000@gmail.com

^۳ معلم، آموزش و پرورش خداآفرین mossafari98@gmail.com

چکیده

از آنجایی که اعضای خانواده به مشابه بازیگران مهم در بازتوزیع سرمایه اجتماعی و تقویت رفتارهای اجتماعی مطلوب و حس نوع دوستی در فرزندان می‌باشد، مطالعه حاضر به بررسی رابطه خانواده به عنوان سرمایه اجتماعی و رفتارهای اجتماعی مطلوب در دانش آموزان پرداخته است. روش تحقیق، پیمایش و جامعه آماری آن کلیه دانش آموزان مدارس مقطع متوسطه شهرستان کلیبر در سال تحصیلی ۱۴۰۱-۱۴۰۲ می‌باشد. نمونه ۱۰۰ نفری از دانش آموزان با استفاده از روش نمونه گیری تصادفی انتخاب گردید. برای گردآوری اطلاعات از پرسشنامه سه بخشی سرمایه اجتماعی درون خانواده، سرمایه اجتماعی بیرون خانواده و رفتارهای اجتماعی مطلوب استفاده شد. اطلاعات به دست آمده با استفاده از آزمون‌های ضریب همبستگی پیرسون و رگرسیون مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفتند. نتایج مشخص کرد که میانگین رفتارهای اجتماعی مطلوب دانش آموزان ۷۸/۴ درصد. ابعاد نزدیکی و نظارت سرمایه اجتماعی خانواده و ابعاد مشارکت اجتماعی، هنجار اجتماعی، اثر بخشی، اعتماد به محیط و اعتماد نهادی سرمایه اجتماعی بیرون خانواده با رفتارهای اجتماعی مطلوب همبستگی معنی داری دارند. همچنین نتایج تحلیل رگرسیون نشان داد که هنجار اجتماعی، اعتماد به محیط، مشارکت اجتماعی و اعتماد نهادی توانسته‌اند ۱۷ درصد از تغییرات متغیر وابسته را تبیین کنند.

واژه‌های کلیدی

خانواده، سرمایه اجتماعی، رفتار مطلوب، دانش آموز

mph.sdcongress.ir

هشتمین همایش بین المللی مدیریت، روانشناسی و علوم انسانی با رویکرد توسعه پایدار

8th International Conference on Management, Psychology & Humanities with sustainable development approach

۱. مقدمه

انسان یگانه موجودی است که به منظور ادامه حیات ارگانیستی و انطباق اقتصادی، رشد شخصیتی و بالاخره تنسيق الگوهای رفتاری و انتقال موارث جمعی، از دم زادن، ناگزیر به سایر آدمیان وابسته بوده و از همین رو نیز به زندگی سازمان یافته گروهی در قالب نهادهای منسجم اجتماعی می‌گراید. در این میان روابط اجتماعی چونان برآیند کنش‌ها و تعاملات و پویای جمعی، بر پایه تکرار مداوم تعلق انتظارات خود به دیگری و متقابلاً دیگری به خود، میان اشخاص نهادینه و ساختمان شده و کارکردهای معینی نظیر انطباق پذیری ارگانیستی و پایداری رفتاری- فرهنگی را در عرصه جامعه رقم می‌زند [۶].

رایبگتن^۱ معتقد است بیشتر مسائل اجتماعی برآمده از روابط اجتماعی هستند. روابط اجتماعی و ارزش‌های معنوی که طی قرن‌ها نظیر دیگر جوامع بشری وضع و صورت خاصی به خود گرفته بود. در قرن بیستم مواجه با تحولات و دگرگونی‌هایی بود که ماشین‌ساز جدید موجب آن می‌شد و از آنجا که قدرت سازگاری معنوی هنگام تبدلات مادی میسر نبود؛ تمدن ماشینی نابسامانی‌ها و ضایعات انسانی فراوانی را به بار آورد که از آن جمله، از هم گسیختگی روابط اجتماعی بود که یکی از مظاهر آن را همان بزهکاری نوجوانان باید دانست [۲۲].

در جریان زندگی، جامعه پذیری در روابط پیچیده نهادهایی همچون خانواده، مدرسه و محله صورت می‌گیرد. این نهادها به عنوان مسیر نخستینی برای نوجوانان جهت اثرگذاری بر رفتارها همواره باقی می‌ماند. خانواده به عنوان کوچکترین واحد اجتماعی اساس تشکیل جامعه و حفظ روابط انسانی را برعهده دارد. پیوندهای درون خانواده‌ها مکان‌هایی برای شکل‌گیری الگوهای رفتاری نوجوانان است که آنان را در بسیاری از تصمیمات رفتاری و روابط اجتماعی راهنمایی می‌کند. الگوهای رفتاری نهادها در بر گیرنده راه‌هایی برای مدیریت رفتار و حل تعارضات رفتاری است [۱۷].

خانواده از عوامل مؤثر در ساختار هویت‌یابی جوانان و هدایت رفتاری آنان محسوب می‌شود. خانواده به عنوان یک اجتماع طبیعی منشأ اصلی ظهور رفتارهای اجتماعی است. نوزاد انسانی در خانواده رشد و نمو می‌یابد؛ هنجارها، ارزش‌ها و بسیاری از رفتارها مثل رفتارهای مطلوب اجتماعی را می‌آموزد و یاد می‌گیرد که چگونه با دیگران تعامل داشته و چگونه در موقعیت‌های اجتماعی به دیگران کمک کند. بر این اساس در دهه‌های اخیر بررسی کنش‌های دگر خواهانه و رفتارهای اجتماعی مطلوب افراد، یکی از موضوعات عمده‌ای بوده که توجه صاحب نظران علوم اجتماعی، سیاست‌گذاران و برنامه‌ریزان اجتماعی به خصوص مددکاران اجتماعی را به خود مشغول داشته است، چرا که رفتارهای نوع دوستانه و مطلوب اجتماعی شرایط عینی را برای افزایش مودت اجتماعی و کاهش محرومیت اجتماعی فراهم می‌نمایند و همچنین سبب تعریض حوزه اخلاقی، تعمیم وابستگی عاطفی افراد و تعمیم تعهد درونی افراد به دیگران می‌شوند. رفتارهای اجتماعی مطلوب به عنوان اعمالی که در جهت کمک با نفع رسانی به شخص دیگر است، تعریف می‌شوند و اغلب دارای ریسک و هزینه برای شخص می‌باشد. رفتارهای مطلوب اجتماعی بسیاری از طبقه بندی‌های رفتاری، از جمله فداکاری، گرایش‌های توأم با همدلی، مشارکت، حمایت و نجات دادن و همکاری را در بر می‌گیرند [۱۹] و غالباً به صورت کمک کردن، مشارکت کردن، قرض دادن یا سهیم شدن، آرام کردن دیگران، اهدا کالا یا پول، فعالیت‌های داوطلبانه، حمایت از فرد در هنگام خطر (مراقبت کردن)، همدلی و همدردی توصیف می‌شوند [۱۲].

در تعریف کلمن از سرمایه اجتماعی، نظام خانواده مفهومی بنیادی به شمار می‌رود. از آنجایی که سرمایه اجتماعی نقش مؤثری در کاهش هزینه‌های فعالیت‌ها و موفقیت افراد در دستیابی به اهداف خود دارد، یکی از موضوعات پژوهشی مرتبط با نهادهای اجتماعی است. آما تو تعریف کلمن از سرمایه اجتماعی خانواده را گسترش داده است. او معتقد است روابط والدین با همدیگر، دریافت کمک از والدین در حل مشکلات شخصی، صحبت کردن و تعامل با والدین، احساس محبت کردن و صمیمیت از شاخص‌های اندازه‌گیری سرمایه اجتماعی خانواده است [۱۱].

mph.sdcongress.ir

هشتمین همایش بین المللی مدیریت، روانشناسی و علوم انسانی با رویکرد توسعه پایدار

8th International Conference on Management, Psychology & Humanities with sustainable development approach

لوری^۱ سرمایه اجتماعی را مجموعه منابعی می‌داند که در ذات روابط خانوادگی و در سازمان اجتماعی وجود دارد و برای رشد شناختی یا اجتماعی کودک و نوجوان سودمند است. این منابع برای افراد مختلف متفاوت است و می‌تواند مزیت مهمی برای کودکان و نوجوانان در رشد سرمایه انسانی شان باشد [۷].

دانا و همکاران (۲۰۱۳) نقش والدین و مهارت‌های اجتماعی آنان مانند کمک و همدلی که برای تربیت فرزندان به کار می‌برند را بررسی نمودند و دریافتند که والدین در نهادینه‌شدن رفتارهای اجتماعی مطلوب فرزندان بسیار مؤثر هستند [۱].

کارلو^۲ و همکاران (۲۰۰۸) پژوهشی را با موضوع شیوه‌های انضباطی والدین، همدردی و رفتار اجتماعی مطلوب انجام دادند. نتایج مشخص کرد که بین شیوه القایی والدینی (شامل استفاده از منطق، توضیح و متوسل شدن به غرور و موفقیت های فرزند) و رفتارهای اجتماعی مطلوب متابعت آمیز، هیجانی، ناشناس و اضطراری رابطه مثبت و بین شیوه‌های قدرتی والدینی و رفتار اجتماعی مطلوب نوع دوستانه، همبستگی منفی وجود دارد.

بکگینلی^۳ (۲۰۰۸) پژوهشی را در آمریکا با عنوان خلق و خو، والا-گری و رفتار اجتماعی مطلوب، انجام داد. نتایج مشخص کرد که شیوه والدینی پاسخگو و انضباط ثابت با رفتار اجتماعی مطلوب رابطه مثبتی دارد.

گاسپر و پایوا^۴ (۲۰۰۵) در مطالعه خود نتیجه گرفتند که بین نمره کل رفتارهای اجتماعی مطلوب با هر سه بعد والد گری مثبت (مناسب، مثبت و ناظرانه) همبستگی مثبتی مشاهده می‌شود. بر اساس یافته‌های این تحقیق والدگری و نظارت مناسب و مثبت، یک عامل حمایتی در بروز رفتارهای اجتماعی مطلوب است.

مرادی و ایمان (۱۳۹۵) رابطه بین مسئولیت اجتماعی و رفتارهای مطلوب جوانان شهر کرمانشاه را مورد مطالعه قرار دادند. نتیجه مطالعه آنها مشخص کرد که بین مسئولیت پذیری جوانان و ابعاد مختلف رفتارهای اجتماعی مطلوب ارتباط معناداری وجود دارد. منوچهری نژاد و همکاران (۱۳۹۴) در مطالعه خود نتیجه گرفتند که روابط درون خانواده (۱۳ درصد) و حمایت درون خانواده (۱۷ درصد) میزان مشارکت ورزشی دانش آموزان دختر نوجوان را پیش بینی می‌کنند.

فقری و قاسمی (۱۳۹۴) در مطالعه خود نشان دادند که بین اعتماد اجتماعی و گرایش‌های مطلوب اجتماعی به صورت کلی رابطه مثبت معنادار وجود دارد و همچنین بین اعتماد اجتماعی و ابعاد تمایلات مطلوب اجتماعی همچون رفتارهای اجتماعی مطلوب جمعی، رفتارهای اجتماعی مطلوب نوع دوستانه، رفتارهای اجتماعی مطلوب هیجانی و رفتارهای اجتماعی مطلوب متابعت آمیز نیز رابطه معنادار وجود دارد. همچنین نتایج نشان داد که اعتماد اجتماعی یک عامل پیش بینی کننده برای گرایش‌ها یا رفتارهای مطلوب اجتماعی است.

خانی و همکاران (۱۳۹۳) در تحقیقی با موضوع بررسی ارتباط سرمایه اجتماعی و نوع دوستی، نشان دادند که بین متغیرهای نوع دوستی با مؤلفه‌های ساختاری، ارتباطی و شناختی سرمایه اجتماعی، همبستگی مثبت وجود دارد.

یوسلیانیو همکاران (۱۳۹۱) در مطالعه خود نتیجه گرفتند که بین عملکرد خانواده در همه ابعاد (حل مشکل، ارتباط، ایفای نقش، پاسخ‌دهی عاطفی، آمیزش عاطفی، کنترل رفتار و عملکرد کلی) با رفتار مطلوب انضباطی دانش آموزان؛ همبستگی مثبت معناداری وجود دارد. نتایج رگرسیون نیز نشان داد که از بین متغیرهای پیش بینی متغیرهای آمیزش عاطفی و کنترل رفتار توانسته‌اند رفتار مطلوب انضباطی دانش آموزان را پیش بینی کنند.

۲. بررسی مبانی نظری

ماهیت پیچیده مسائل اجتماعی ایجاب می‌کند تا در برخورد و شناخت مسائل اجتماعی، با تکمیل نظریات موجود و با اتکاء به یافته‌های نوین، دایره شناخت خود را گسترش دهیم. شناخت و درک درست از وضعیت روابط اجتماعی می‌تواند به ما در درک بهتر علل اعمال نامطلوب نوجوانان یاری رساند. مک کارتی معتقد است، مفهوم سرمایه اجتماعی نگرشی را ارائه می‌دهد که باعث ایجاد دید عمیق تر و

۱ - Lori

۲ - Carlo

۳- Backginly

۴ - Gasper and Paiva

درک بهتر از علل جرم و بزهکاری می شود [۹]. هرچند بررسی تأثیر روابط اجتماعی (سرمایه اجتماعی) بر روی مسائل اجتماعی موضوع تازه ای نیست، اما آزمون واقعی مفهوم سرمایه اجتماعی به عنوان یک سازه مفهومی، منجر به شکل گیری بینش های تازه ای در روابط اجتماعی و تأثیر این بینش ها بر زندگی افراد می شود. توسعه نظری این مفهوم ما را به سوی دانشی فراتر از دانش قبلی نسبت به روابط اجتماعی سوق می دهد [۱۰].

زندگی خانوادگی از جمله عوامل بیرونی تعیین کننده رفتار اجتماعی مطلوب است که تأثیر فوق العاده ای در رشد فکری، اجتماعی و شخصیت افراد دارد. پدر و مادر و همسالان به وضوح در اجتماعی کردن رفتارهای اجتماعی مطلوب نقش مهمی دارند. از سوی دیگر آیزنبرگ و مورفی (۱۹۹۵) ادعا می کنند که پدر و مادر ممکن است به توسعه رفتارهای اجتماعی مطلوب از طریق ارائه اطلاعات و تشویق رفتار مناسب، الگوسازی اعمال و رفتار اجتماعی، مجازات رفتار نامناسب و ایجاد فضایی برای رشد همدلی کمک کنند. در نهایت ژو و همکاران (۲۰۰۲) نیز نشان می دهند که برخورد گرم والدین با همدلی کودکان ارتباط دارد و بیان مثبت والدین با عملکرد اجتماعی کودکان مرتبط است [۱۴].

بنابراین اگر ارزش های حوزه اجتماعی و فرهنگی نظیر عزت، احترام، تعهد، معرفت، دوستی، اعتماد و صداقت در خانواده آموخته شود و هنجارهای یاری، تعهد و احترام اجتماعی درونی گردد، هویت جمعی تحقق می یابد. خانواده نه تنها اعضای خود را رشد می دهد؛ بلکه رفتار مناسب (نظیر رفتارهای مطلوب اجتماعی) را نیز به اعضایش تجویز می کند [۲]. بنابراین انتظار است که رفتارهای اجتماعی مطلوب نیز مثل بسیاری از رفتارهای اجتماعی دیگر در خانواده رشد و پرورش یابد.

سرمایه انبارهای است که از آن، زنجیره ای از منافع استخراج می گردد. به عبارتی دیگر یک منبع کلی است که اجتماع، افراد و گروه های اجتماعی و نهایتاً کل جامعه از آن استفاده می کنند تا هدف های خود را تحقق بخشند. به نظر آلبر و اندیشه ای که در پس مفهوم سرمایه هست حتی در معنای مالی اولیه اش مفهومی ارزشی است که احتمالاً می تواند اساس ارزش های آینده باشد [۱۳]. سرمایه اجتماعی شامل منابع مفید قابل دسترس برای کنش گران است که از طریق روابط اجتماعی آنها حاصل می گردد و به یک فرد یا گروه اجازه می دهد تا شبکه پایداری از روابط کم و بیش نهادینه شده آشنایی و شناخت متقابل را در اختیار داشته باشند [۲۰].

امروزه نظریه سرمایه اجتماعی در ادبیات جامعه شناختی اهمیت ویژه ای یافته است. به دلیل کاربرد این مفهوم در رشته های مختلف این مفهوم معانی بسیار متفاوتی به خود گرفته و به جرأت می توان گفت که هیچ تعریف دقیق تجربی از آن وجود ندارد [۸]. با وجود مناقشه ها و بحث های بی پایانی که در مورد تعریف این مفهوم وجود دارد، این اجماع نظر ضمنی نیز بین اندیشمندان علوم اجتماعی وجود دارد که می توان سرمایه اجتماعی را به عنوان شبکه هایی از روابط اجتماعی در نظر گرفت که از طریق ارتباطها و پیوندها با دیگران ایجاد می گردد و با هنجارهای بده بستان و اعتماد مشخص می شود [۱۶].

به اعتقاد کلمن^۱ سرمایه اجتماعی خانواده، نشان دهنده یک گروه، شبکه اجتماعی و روابط بین افراد بالغ و کودکان بوده و آنچه که در سرمایه اجتماعی خانواده ها اهمیت دارد ارتباطات درون خانوادگی و بین خانوادگی است [۴]. وی دو نوع سرمایه اجتماعی را از هم تفکیک می کند: سرمایه اجتماعی در داخل خانه و سرمایه اجتماعی خارج از خانواده. اسیرل (۲۰۰۱) معتقد است از ترکیب کمیت و کیفیت روابط بین والدین و فرزندان سرمایه اجتماعی درون خانواده ایجاد می شود. به عبارت دیگر، تعاملات والدین - فرزندان در دل خانواده، تعامل همسران با یکدیگر و تعامل بین فرزندان، سرمایه اجتماعی درون خانواده به شمار می آید. کلمن از رابطه بین نوجوانان و والدینشان به عنوان شاخص های سرمایه اجتماعی خانواده یاد می کند. به عبارت دیگر، کیفیت ارتباط بین اعضای خانواده و به طور کلی میزان روابط بین والدین و فرزندان شاخص های سرمایه اجتماعی درون خانواده هستند. سرمایه اجتماعی بیرون خانواده به روابط خارج خانه، در درون اجتماعی کلی تر می پردازد که هنجارهای قوی تری برای کمک به اعضای خانواده نسبت به اعضای غیر خانواده به وجود می آورد. سرمایه اجتماعی بیرون خانواده شامل ارتباط با گروه ها و نهادها از جمله خویشاوندان و همسایگان است. این دو نوع سرمایه خانواده بر روی هم کیفیت محیط خانوادگی را منعکس می سازند [۱۰] و می توانند به تقویت رفتارهای مطلوب اجتماعی کمک کنند. بررسی ها نشان داده اند که دسترسی جوانان و نوجوانان به سرمایه اجتماعی خانواده می تواند ضمن افزایش میزان رفتارهای مطلوب، زمینه کاهش مشکلات اجتماعی و رفتاری را سبب گردد، بنابراین با فراهم آوردن زمینه تعاملات اجتماعی، مهارت های اجتماعی و کار

mph.sdcongress.ir

هشتمین همایش بین‌المللی مدیریت، روانشناسی و علوم انسانی با رویکرد توسعه پایدار

8th International Conference on
Management, Psychology & Humanities with sustainable development approach

تیمی می توان موجبات افزایش رفتارهای مطلوب اجتماعی و ارتقای سلامت اجتماعی را فراهم کرد و از میزان آسیب‌های اجتماعی کاست.

به طور کلی سرمایه اجتماعی با ایجاد حس همکاری و اعتماد بین افراد موجب تقویت رفتارهای مطلوب اجتماعی در جامعه می گردد و می توان گفت کاهش سرمایه اجتماعی در جامعه منجر به کاهش رفتارهای مطلوب اجتماعی می شود. بنابراین انتظار است بین سرمایه اجتماعی خانواده و رفتارهای اجتماعی مطلوب رابطه مثبتی وجود داشته باشد. از آنجایی که اعضای یک خانواده به مثابه بازیگران مهم در باز تولید و باز توزیع سرمایه اجتماعی و به دنبال آن تقویت رفتارهای مطلوب اجتماعی و حس نوع دوستی در فرزندان ایفای نقش می نمایند [۱۸].

بروز رفتار مطلوب اجتماعی در زندگی روزمره در تضاد شدید با نظریه‌هایی از رفتار انسان است که بر اساس انگیزه‌های خودخواهانه، لذت طلبانه و انتخاب منطقی می باشند. این نظریه‌ها در تبیین این که چرا افراد چیزی را به منظور حمایت از اشخاص نیاز مند ایثار می کنند، مشکل دارند و این مشکل را با توضیح متضاد خودخواهی به خاطر خودخواهی خاتمه می دهند. در پاسخ به این سؤال که چرا رفتار اجتماعی مطلوب شکل می گیرد و هدف آن چیست، تبیین‌های نظری ارائه شده است. به اعتقاد برکویتز افراد زمانی که ببینند یا بفهمند که فردی نیازمند کمک است، بر حسب مسئولیت و توانایی که دارند به او کمک می کنند. محققینی که روی رفتار مطلوب مطالعه می کنند، دو نوع هنجار اجتماعی را مشخص کرده‌اند که در این رفتار دخیل هستند: هنجار رابطه متقابل با تعامل و هنجار. طبق هنجار رابطه متقابل کسی که در حق دیگری لطف و مساعدت می کند، بعد می تواند انتظار لطف و مساعدت داشته باشد [۵]. اما در مورد افرادی که به طور روشن و واضحی به دیگران وابسته‌اند و قادر به برقراری روابط متقابل نیستند مثل بچه‌ها با افراد ناتوان، این هنجار مسئولیت اجتماعی است که رفتار یاری رسانی را تحریک می کند. اغلب ما به دیگران کمک می کنیم، نه به این دلیل که هشیارانه حساب کرده‌ایم که چنین رفتاری به نفع ماست بلکه به دلیل شکل ظریف‌تری از نفع شخصی این کار را انجام می دهیم. به دلیل این که برخی عوامل به ما می گویند که باید این کار را انجام دهیم. ما باید به یک همسایه جدید در جابه جایی و نقل انتقالش کمک کنیم یا باید کیفی را که پیدا کرده ایم به صاحبش برگردانیم، هنجار مسئولیت اجتماعی این باید و نبایدها را برای ما مشخص می کند. هنجار مسئولیت اجتماعی معتقد است که افراد بدون در نظر گرفتن مبادلات آینده باید، به کسانی که نیاز به کمک دارند، کمک کنند [۳]. این تفاسیر، رفتارهای نیکو خواهانه و مطلوب را با مفهوم سرمایه اجتماعی مرتبط می کنند. بر اساس نظریه شهروندی، رفتارهای نوع دوستانه بیشتر مبتنی بر شناخت است. شهروندان نه تنها منافع خودشان را در نظر می گیرند، بلکه از عضویت در اجتماع وسیع تر آگاه‌اند. جامعه نوین مرکز تعامل روابط ارگانیکی به مفهوم در کیمی است. در عین حال نوع دوستی شهروندان را به داشتن روابط با دیگر اعضا سوق می دهد و رفتار دگر دوستانه شخصیت افراد را از حالت بسته خارج می کند و آنها را به منزله اعضای انتزاعی جامعه تغییر می دهد که فراتر از وابستگی نزدیک است [۲۱].

بر اساس نظریه یادگیری اجتماعی، رفتار آموختنی است و نحوه یادگیری رفتار نیز براساس قوانین یادگیری مشاهده‌ای استوار است. بر این اساس، جامعه پذیری کودکان، با سرمشق قرار دادن و اقتباس رفتار، کردار و گفتار والدین و دیگر اعضای خانواده (مانند خواهر یا برادر) صورت می گیرد و بدون آنکه خود والدین متوجه باشند، فرزندان رفتار، گفتار و نگرش های اجتماعی آنها را به مثابه شیوه های رفتار و نگرش مطلوب و مناسب یاد می گیرند و به تدریج درونی می کنند [۱۵]. بنابراین نگرش ها، اعتقادات و رفتارهای والدین، که به صورت فضای خانوادگی یا شیوه‌های تربیت فرزند در خانواده‌ها وجود دارد، عامل بسیار مهمی در رشد و شکل گیری سرمایه اجتماعی و رفتارهای اجتماعی مطلوب در فرزندان قلمداد می شود. الگوبرداری در هر سن و سالی کاربرد دارد. نوجوانان و بزرگسالان قادرند در صورت لزوم، رفتارهای پیچیده و متوالی را تمرین کرده، مورد تقلید قرار دهند؛ حتی کودکان هم الگوها را مورد توجه قرار می دهند و می توانند به آموزش‌های لازم در زمینه رفتارهای اجتماعی مطلوب گوش داده و آن را فراگیرند.

۳. روش پژوهش

روش تحقیق، پیمایش و جامعه آماری آن کلیه دانش آموزان مدارس مقطع متوسطه کلیدر در سال تحصیلی ۱۴۰۱-۱۴۰۲ می باشد. نمونه ۱۰۰ نفری از دانش آموزان با استفاده از روش نمونه گیری تصادفی انتخاب گردید. برای گردآوری اطلاعات از پرسشنامه سه بخشی

سرمایه اجتماعی درون خانواده، سرمایه اجتماعی بیرون خانواده و رفتارهای اجتماعی مطلوب استفاده شد. در نهایت اطلاعات به دست آمده با استفاده از آزمون های ضریب همبستگی پیرسون و رگرسیون مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفت.

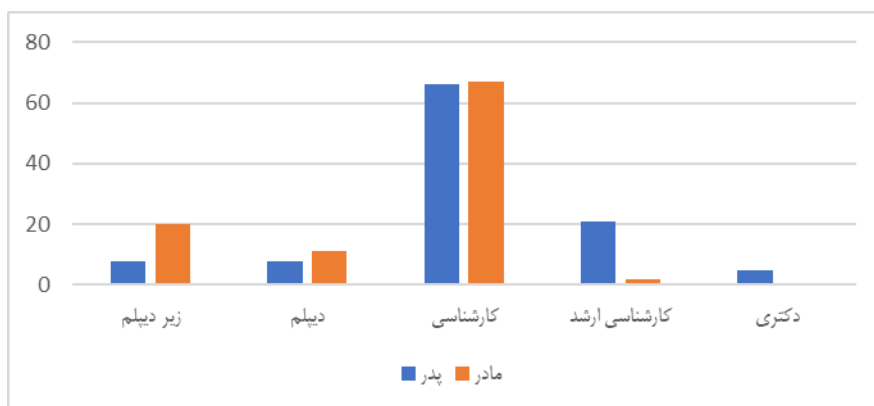
۴. یافته ها

جمعیت شناسی نمونه انتخاب شده در این پژوهش به صورت زیر است:

جدول ۱. توصیف ترکیب جمعیتی نمونه انتخاب شده از جامعه آماری

جنسیت	پایه	رشته	نوع مدرسه	سواد پدر	سواد مادر	فراوانی
پسر	دهم	تجربی	غیر دولتی	دکتری	کارشناسی و	۵
					کارشناسی	۳+۲
					ارشد	
پسر	دهم	تجربی	غیر دولتی	کارشناسی	کارشناسی	۱۱
دختر	یازدهم	انسانی	دولتی	کارشناسی	دیپلم	۸
دختر	دوازدهم	انسانی	دولتی	کارشناسی	زیر دیپلم	۱۲
پسر	دوازدهم	ریاضی و فیزیک	غیر دولتی	کارشناسی	کارشناسی	۱۲
					ارشد	
پسر	دوازدهم	ریاضی و فیزیک	غیر دولتی	کارشناسی	دیپلم	۱۱
دختر	هفتم	-	دولتی	زیر دیپلم	زیر دیپلم	۸
دختر	هفتم	-	دولتی	کارشناسی	زیر دیپلم	۸
دختر	هشتم	-	دولتی	کارشناسی	کارشناسی	۱۰
دختر	هشتم	-	دولتی	کارشناسی	کارشناسی	۹
					ارشد	
پسر	یازدهم	انسانی	دولتی	کارشناسی	کارشناسی	۶

بر اساس اطلاعات داده شده ۴۵ درصد نمونه مورد بررسی پسر بوده و ۵۵ درصد مابقی دختر می باشد. همچنین با یک نگاه کلی می توان فهمید که اکثرا پدر های خانواده دارای سطح تحصیلات بالاتری هستند.

نمودار ۱. توزیع فراوانی پدر و مادر خانواده ها بر اساس مدرک تحصیلی

اطلاعات بدست آمده حاصل از نتایج پرسشنامه ها نشان داد که میانگین نمره کل مقیاس رفتار اجتماعی دانش آموزان ۷۸/۴ می باشد که از متوسط مقیاس یا همان ۷۵ به طور معنا دار بیشتر است. همچنین نتایج نشان داد میانگین نمره کل سرمایه اجتماعی درون خانواده ۷۴/۹۱ بوده که از متوسط مقیاس یا همان ۵۷ به طور معناداری بیشتر است و همچنین میانگین نمره کل سرمایه اجتماعی بیرون خانواده نیز از متوسط مقیاس یا همان عدد ۸۶ به طور معناداری بیشتر می باشد.

جدول ۲. میانگین و انحراف معیار ابعاد رفتار های اجتماعی مطلوب دانش آموزان

ابعاد	میانگین	انحراف معیار	چولگی	حداقل	حداکثر
رفتار اجتماعی مطلوب جمعی	۱۰/۸۹	۳/۵۸	۰/۳۸	۴	۱۵
رفتار اجتماعی مطلوب نوع دوستانه	۱۳/۵۷	۵/۰۷۷	۰/۹۹	۶	۲۹
رفتار اجتماعی مطلوب هیجانی	۱۹/۸۸	۴/۵۳۲	-۰/۰۴	۷	۳۰
رفتار اجتماعی مطلوب اضطراری	۷/۴۰	۲/۱۱۴	-۰/۵۳	۲	۱۰
رفتار اجتماعی مطلوب ناشناس	۱۸/۹۵	۴/۴۹۵	-۰/۶۷	۵	۲۵
رفتار اجتماعی مطلوب متابعت آمیز	۱۱/۲۹	۲/۷۹۲	-۰/۵۷	۳	۱۵
رفتار اجتماعی مطلوب	۷۸/۴	۱۲/۰۳	-۰/۰۴۴	۲۵	۱۲۵

در ادامه جهت سنجش رابطه بین جنسیت با ابعاد رفتار مطلوب اجتماعی از آزمون t مستقل استفاده شده که براساس نتایج به دست آمده در تمام ابعاد بجز دو بعد رفتار مطلوب ناشناس و رفتار مطلوب متابعت آمیز با توجه به سطح معنی داری به دست آمده تفاوت میانگین دو گروه معنی دار است. رفتار مطلوب جمعی دختران، با میانگین ۹/۴۶ کمتر از پسران با میانگین ۱۲/۹۵ است و با توجه به اندازه t که برابر با ۱۰/۱۲۸- و سطح معنی داری ۰/۰۰۱ است می توان گفت پسران در بعد رفتار مطلوب جمعی قوی تر از دختران اند. در بعد رفتار مطلوب نوع دوستانه اندازه t برابر با ۸/۴۶۲- با سطح معنی دار ۰/۰۰۱ شده که نشان می دهد تفاوت میانگین دو گروه معنادار است. در ابعاد هیجانی و اضطراری میانگین نمره دختران به طور معناداری از نمره پسران بیشتر است و در ابعاد ناشناس و متابعت آمیز تفاوتی خاص دیده نمی شود.

جهت بررسی تأثیر متغیرهای مستقل بر متغیر وابسته رفتارهای اجتماعی مطلوب، از رگرسیون چند متغیره به روش گام به گام استفاده گردیده است. از میان ۹ متغیر نزدیکی، نظارت، حمایت خانواده، اعتماد به محیط، اعتماد نهادی، مشارکت اجتماعی، حمایت اجتماعی، هنجار اجتماعی، اثربخشی) وارد شده به مدل رگرسیون، متغیرهای هنجار اجتماعی، اعتماد به محیط، مشارکت اجتماعی، اعتماد نهادی و نظارت در مدل معنادار شده اند و توانسته اند ۱۷ درصد از تغییرات متغیر وابسته را تبیین کنند. مقدار F برابر با ۱۴/۹ به دست آمده است که با توجه به سطح معنی داری، مدل معنی دار است.

جدول ۳. رگرسیون خطی رفتار های اجتماعی مطلوب از روی سرمایه اجتماعی خانواده

متغیر	ضرایب خام		ضرایب استاندارد		T	sig
	B	Std.Error	Beta			
سرمایه اجتماعی خانواده	۰/۲۲۸	۰/۰۳۵	۰/۳۳۶		۶/۸۳	۰/۰۰۰

پیش بینی رفتارهای اجتماعی مطلوب از روی سرمایه اجتماعی خانواده با توجه به سطح معناداری امکان پذیر است. از آنجا که در رگرسیون ساده دو متغیره، مقدار بتا برابر با ضریب همبستگی می باشد، پس ۳۳ درصد رفتارهای اجتماعی مطلوب دانشجویان را می توان از طریق سرمایه اجتماعی خانواده پیش بینی کرد.

mph.sdcongress.ir

هشتمین همایش بین‌المللی مدیریت، روانشناسی و علوم انسانی با رویکرد توسعه پایدار

8th International Conference on Management, Psychology & Humanities with sustainable development approach

۵. بحث و نتیجه‌گیری

بر اساس نتایج به دست آمده میانگین رفتارهای مطلوب اجتماعی دانش آموزان بیش از حد متوسط است یعنی در اغلب آنها رفتارهای اجتماعی مطلوب دیده می‌شود. جوادبان و همکاران (۱۳۹۲) نیز در بررسی خود، این نتیجه را در مورد جوانان شهر اصفهان به دست آوردند.

بر اساس نظریه نوع دوستی، بیشتر افراد بر حسب مسؤولیت و توانایی که دارند به دیگران کمک می‌کنند و در واقع این هنجار مسؤولیت اجتماعی است که بروز رفتارهای اجتماعی مطلوب را تسهیل می‌کند. و نتیجه دیگر این مطالعه مشخص کرد که بین جنسیت و رفتارهای مطلوب رابطه معنی داری وجود دارد به این صورت که در بعد رفتار مطلوب جمعی و نوع دوستانه نمره مردان بیشتر از زنان است اما در ابعاد رفتارهای مطلوب هیجانی و اضطراری، نمره دختران از پسران بالاتر می‌باشد. در نمره کل رفتارهای اجتماعی مطلوب نیز نمره مردان به طور معناداری بیشتر از زنان بود. ایلگی و کراولیا (۱۹۸۶) نیز بیان می‌کنند در هنگام وقوع حالت های اضطراری مردان نوع دوست تر از زنان اند. مرور مطالعات قبلی نشان می‌دهد که همیشه وضعیت رفتارهای اجتماعی مطلوب مردان از زنان بهتر نیست و حتی در برخی تحقیقات، زنان وضع بهتری در نوع دوستی یا رفتارهای مطلوب دارند. برای نمونه بیرهوف (۱۳۸۷) در کتاب خود بر اساس یافته‌های ژان واکسلر (۱۹۹۲) نقل می‌کند که حتی در کودکان نوپا نیز تفاوت های جنسیتی در همدلی و رفتارهای اجتماعی مطلوب تأثیر گذار است، بدین صورت که دختران در این زمینه مهربان تر و پسران بی تفاوت تر هستند.

در بسیاری از تحقیقات نیز تفاوت معنی داری بین زنان و مردان در رفتارهای اجتماعی مطلوب دیده نمی‌شود. من کلانتری و همکاران (۱۳۸۶) در پژوهش خود به این نتیجه رسیدند که جنسیت بر بروز نوع دوستی و بی تفاوتی تأثیر نداشته است.

نتایج دیگر این تحقیق نشان داد که ابعاد نزدیکی و نظارت سرمایه اجتماعی درون خانوادگی با رفتارهای اجتماعی مطلوب همبستگی مثبت معنی‌داری دارند. اسدالهی و همکاران (۱۳۹۱) نیز در پژوهش خود مشخص کردند که ساختار روابط و کیفیت روابط سرمایه اجتماعی با اقدامات داوطلبانه در گروه آزمایش ارتباط معناداری دارد. همچنین جوادیان (۱۳۹۲) نیز مشخص کرد که ضریب تأثیر عامل نظارت و اقتدار والدین بر رفتار اجتماعی مطلوب جوانان معنادار است.

به نظر کلمن، خانواده‌هایی که سرمایه اجتماعی بالایی دارند، در تلاش‌اند تا فرزندانی را تربیت کنند که به لحاظ اجتماعی و روانشناختی سازگار هستند. به اعتقاد وی اجتماعی شدن فرزندان نیز از این مجرا حاصل می‌شود. بنابراین به نظر می‌رسد در خانواده‌هایی که پیوندهای عاطفی پایدار (نوعی سرمایه اجتماعی درون خانواده) وجود دارد، بروز رفتارهای اجتماعی مطلوب نیز بیشتر خواهد بود. از طرفی بر اساس نظریه یادگیری اجتماعی نیز می‌توان گفت نگرش‌ها و رفتارهای والدین عامل بسیار مهمی در ایجاد و رشد سرمایه اجتماعی و رفتارهای اجتماعی مطلوب در فرزندان است. دانا و همکاران (۲۰۱۳) نیز نشان دادند که نقش والدین و مهارت های اجتماعی آنان مانند کمک و همدلی در نهادینه شدن رفتارهای اجتماعی مطلوب فرزندان بسیار مؤثر هستند (جهانیان و بابایی، ۱۳۹۶).

نتیجه دیگر این مطالعه نشان داد که بین ابعاد اعتماد به محیط و اعتماد نهادی سرمایه اجتماعی بیرون خانواده با رفتارهای اجتماعی مطلوب همبستگی مثبت معنی داری دیده شد. به این معنا که هر چه قدر اعتماد در جامعه افزایش یابد، رفتارهای مطلوب نیز افزایش می‌یابد که همسو با یافته‌های کارتر و کاستیلو است.

نتیجه دیگر این مطالعه مشخص کرد که بین ابعاد مشارکت اجتماعی، هنجار و اثربخشی سرمایه اجتماعی بیرون خانواده با رفتارهای مطلوب اجتماعی رابطه مثبتی وجود دارد، به این معنا که با تقویت این ابعاد، رفتار مطلوب اجتماعی نیز تقویت می‌شود. گالپر (۲۰۰۰) نیز همبستگی میان کمک‌های خیریه و سرمایه اجتماعی را تأیید می‌کند. از طرفی این یافته در تأیید نظریه پاتنام (۱۳۸۰) نیز می‌باشد که بیان می‌کند هر چه اشکال سرمایه اجتماعی (مشارکت، هنجار) قوی تر باشد همکاری داوطلبانه نیز قوی تر است. همچنین به زعم پاتنام یک پیش‌گویی کننده بسیار قوی برای نوع دوستی، اتصالات اجتماعی می‌باشد.

در مجموع یافته‌های این پژوهش با نتایج تحقیقات بردی و همکاران (۱۹۹۹)، ویمز و لیدینگ (۲۰۱۰)، او کان و میشل (۲۰۰۶)، بر اون و فریس (۲۰۰۷)، اسدالهی و همکاران (۱۳۹۱)، روشنفکر و ذکایی (۱۳۸۵) همسو می‌باشد.

mph.sdcongress.ir

هشتمین همایش بین‌المللی مدیریت، روانشناسی و علوم انسانی با رویکرد توسعه پایدار

8th International Conference on Management, Psychology & Humanities with sustainable development approach

منابع

- [۱] ازکیا، مشعلفی غفاری، غلامرضا، ۱۳۸۳. توسعه روستایی با تأکید بر جامعه روستایی ایران، تهران، نشر نی.
- [۲] افشانی، سید علیرضا عسکری ندوشن، عباس حیدری، محمد نوریان نجف آبادی، محمد، ۱۳۹۰. رابطه دینداری با سرمایه اجتماعی در شهر نجف آباد، فصلنامه علمی پژوهشی رفاه اجتماعی، سال دوازدهم، شماره ۴۴.
- [۳] افق‌ری، فاطمه قاسمی، سیمین، ۱۳۹۴. رابطه بین اعتماد اجتماعی و گرایش‌های متناوب و اجتماعی مجله روان پرستاری، دوره ۳، شماره ۲. ایران، یزد، انتشارات دانشگاه یزد.
- [۴] برکوویتز، لئونارد، ۱۳۸۳. روان‌شناسی اجتماعی، ترجمه: محمد حسین فرجاد و عباس محمدی اصل، تهران: نشر اساطیر، چاپ دوم.
- [۵] بیرهوف، هانس ورنر، ۱۳۸۷. رفتارهای اجتماعی مطلوب از دیدگاه روانشناسی اجتماعی، ترجمه: رضوان صادقی نژاد. تهران، نشر گل آذین، چاپ دوم.
- [۶] جهانیان، سعیده بابایی، رومینا، ۱۳۹۶. بررسی عوامل تأثیر گذار بر رفتارهای اجتماعی مطلوب در شبکه‌های اجتماعی، دومین کنفرانس بین‌المللی پژوهش‌های دانش بنیان در مهندسی و کامپیوتر و فناوری اطلاعات، تهران: دانشگاه مجلسی.
- [۷] خانی، لطفعلی؛ غفاری، مظفر؛ حقیقتیان، منصور، ۱۳۹۳. بررسی ارتباط سرمایه اجتماعی و
- [۸] سجادی نژاد، مرضیه سادات: رنجبر کهن، زهره، ۱۳۸۷. رفتار مطلوب اجتماعی، فصلنامه توسعه علوم رفتاری، شماره ۱.
- [۹] شریفی، اسماعیل؛ کاکاوندی، اکرم، ۱۳۸۹. رابطه سرمایه اجتماعی خانواده با هویت جوانان، دو فصلنامه تخصصی پژوهش جوانان، فرهنگ و جامعه، شماره چهارم.
- [۱۰] شکوری، علی، ۱۳۸۴. رفتارهای حمایتی و دلایل بروز آنها، فصلنامه علمی پژوهشی رفاه اجتماعی، سال پنجم، شماره ۱۴.
- [۱۱] عطار، سعید، ۱۳۹۰. بنیادهای نظری سرمایه اجتماعی (بررسی وضعیت سرمایه اجتماعی در ایران)، یزد، انتشارات دانشگاه یزد.
- [۱۲] کلمن، جیمز، ۱۳۷۷. بنیادهای نظریه اجتماعی، ترجمه: منوچهر صبوری، تهران: نشر نی.
- [۱۳] مرادی، علی؛ ایمان، محمد تقی، ۱۳۹۵. بررسی رابطه بین مسئولیت اجتماعی و رفتارهای مطلوب و اجتماعی جوانان مورد مطالعه شهر کرمانشاه، مطالعات علوم اجتماعی ایران، شماره ۵۱.
- [۱۴] نوئین، آرمیتا؛ کجباف، محمد باقر؛ فرودستان. مهر نوش، ۱۳۹۲. رفتارهای مطلوب اجتماعی و ایثارگری در شهروندان اصفهانی، جامعه‌شناسی کاربردی، شماره ۵۰.
- [۱۵] یوسلیانی، غلامعلی سلیمانی، اسماعیل؛ حبیبی، مجتبی، ۱۳۹۱. رابطه رفتار مطلوب انضباطی با عملکرد خانواده، منبع کنترل و عزت نفس دانش آموزان، فصلنامه روان‌شناسی مدرسه، سال اول، شماره ۲.

[۱۶] Asadollahi, A, Hoseinzadeh, AH, Ahmad, N, ۲۰۱۱. Social capital and participatory actions among aged population of Ahwaz. Journal of American Science, ۲۰۱۱; ۷(۱۰):. ۴۳۲-۴۴۱

[۱۷] Brady, Henry E., Kay, Lehman Schlozman, and Sidney Verba, ۱۹۹۹. "Prospecting for Participants: Rational Expectations and the Recruitment of Political Activists". American Political Science Review, ۹۳: ۱۵۳-۶۹

mph.sdcongress.ir

هشتمین همایش بین المللی
مدیریت، روانشناسی و علوم انسانی
با رویکرد توسعه پایدار

8th International Conference on
Management, Psychology & Humanities with sustainable development approach

- [۱۸] Brown, E., & Ferris, J. F, ۲۰۰۷. Social capital and philanthropy: An analysis of the impact of social capital on individual giving and volunteering.” Nonprofit and Voluntary Sector Quarterly, ۳۶, ۸۵-۹۹
- [۱۹] Carlo, Gustavo, Knight, P. George., McGinley, Meredith, Hayes, Rachel, Shen, Yuh-Ling., Guzman, R. Maria, ۲۰۰۸. Parental Disciplining Practices, Sympathy, and Prosocial Behaviors among Mexican American and European American Families. International Journal of Psychology, Special Issue: Abstracts of the XXIX International Congress of Psychology ۴۳:۳-۴, Page .۱۸۵
- [۲۰] Carter M.R and Castillo M, ۲۰۰۳. The Economic Impacts of Trust and Altruism: An Experimental Approach to Social Capital. Wisconsin-Madison Agricultural and Applied Economics Staff Papers, no . ۴۴۸
- [۲۱] Colman, J, ۱۹۹۸. The creation and destruction of social capital: Implications for the law. Notre Dame Journal of Law, Ethics and Public Policy, Vol ۳:۳۷۵-۴۰۴
- [۲۲] Eagly, A.H., & Crowley, M, ۱۹۸۶. Gender and helping behavior: A meta analytic review of the social psychological literature. Psychological Bulletin, . ۱۰۰/۲۸۳-۳۰۸